

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAWLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

Qo'shimcha adabiyotlar		
1.	Цербак А.М. Грамматический очерк языка тюркских текстов Х- XIII вв. из Восточного Туркестана. М.-Л., 1961.	
2.	Цербак А.М. Грамматика староузбекского языка. М.-Л., 1962.	
3.	Ergin, Muhammed. Osmanlica Dersleri. İstanbul, 1995.	
4.	'Alişir Nevayı. Muhakemeti'l-İğatayn. Hazırlayan: F. Sema Baruşcu Özönder. Ankara, 1966. Алпагов В. История лингвистических учений. М., 1998.	
Axborot manbalari		
1.	www.zivo-net.uz	
2.	www.kutubxonasi.uz	
3.	www.philology.ru	
7.	O'quv dasturi "Turk filologiyasi" kafedrasida ishlab chiqilgan va 20 <u>21</u> - yil " <u>27</u> " <u>08</u> dagi " <u>1</u> "-sonli bayonnomasi bilan ma'qillangan. O'quv dasturi Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 20 <u>21</u> -yil " <u>28</u> " <u>08</u> dagi " <u>1</u> "-sonli bayoni bilan tasdiqlangan.	
O'RGANILAYOTGAN TIL TARIXI		
FANINING O'QUV DASTURI		
8.	Fan/modul uchun ma'sular: Q.Omonov – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Turk filologiyasi" kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori. M.Kayumova – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Turk filologiyasi" kafedrasi katta o'qituvchisi.	Bilim sohasi: 200000 – San'at va gumanitar fanlar Ta'lim sohasi: 230000 – Tillar Mutaxassislik: 70230101 - Lingvistika (sharq tillari bo'yicha)
9.	Taqribchilar: Q. Sodiqov – filologiya fanlari doktori, professor A.Tillovov – Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi.	

	<p>- turk tili tarini o'rganishda asos vazifasini o'tovchi manbalar; eski turkchaning fonetika va fonologik tushunchalari; turk tili lug'at tizimining takomili va uning tarixiy bosqichlarini bilsishi;</p> <p>- qadimgi turk tilning morfologik o'zgachalilari, eski turk tili va uning sintaktik qurilishi masallarini tushuna olish tajriba va ko'nikmasiga ega bo'ishi kerak.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> •ma'nuzalar; •interfaol keys-stadilar; •seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); •guruhlarda ishlash; •taqdimotlarni qilish; •individual loyihalar; •jamoa bo'ib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqidagi mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oralig' nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абдурахмонов F., Рустамов А. Калимги турккий тил. Тошкент, 1982. 2. Алиев А., Содиков К. Ўзбек адабий тили тарихидан. Тошкент, 1994. 3. Ряснин М. Материалы по исторической фонетике тюркских языков. М., 1955. 4. Севорян Э.В. Фонетика турецкого литературного языка. М., 1955. 5. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Фонетика. М., 1984. 6. Махмудов К. Ўзбек тилининг тарихий фонетикаси. Т., 2004 7. Махмудов К. Ахмад Юғнакийнинг "Хибатгул ҳакойик" асари хакида. Тошкент, 1972. 8. Махмудов К. XIII-XIV asr turkii չzma obidalari tiliining fonetik sistemasi. Тошкент, 1990. 9. Содиков К. Туркий չzma չlgoripliklar tili: адабий тилининг козага келиши ва тикланиши. Тошкент, 2006. 10. Шербак А.М. Сравнительная фонетика тюркских языков. Й., 1970.

<p>turkiy lajhalarga oid ma'lumotlar bilan tanishish.</p> <p>11-mavzu. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg'u biling” asaridan misollar ishlash.</p> <p>12-mavzu Adib Ahmad Yugnakiyning “Hibatu-l-haqoyiq” asarlaridan misollar ishlash.</p> <p>13-mavzu. Yunus Emre devonidan misollar olib tahsil qilish.</p> <p>14-mavzu. Alisher Navoiyning “Muohokamatu-l-jug'atayn” asaridagi turk tili morfoloyigasiga tegishli ma'lumotlarni tahsil qilish.</p> <p>15-mavzu. Eski turk tilining filologik asarlarida grammatica masalalari ning o'rGANilishi.</p> <p>Amaliy darslarni uyushtirish bo'yicha kafedranning professor-o'qituvchilarini monidan ko'rsatma va yo'llannmalar ishlab chiqiladi. Unda ilmi toliblar ma'ruba darslarda oylan bilim va ko'nikmalarini amaliy jihatdan boyitadilar. SHuningdek, darslik, o'quv qo'llannmalar, dars yo'rug'lari asosida talabalar bilimini mustahkamlashga erishish, ilmiy maqolalar va tezislar chop etish orqali ta labalar ilmiy faoliyatini oshirish, mavzular bo'yicha ilmiy ma'ruzalar tayyorlash tavsuya etildi.</p> <p>Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriya da bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llaniishi maqsadga muvoqfiq.</p>
<p>IV.Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar</p> <p>Mustaqil ta'lim uchun taysiya etiladigan mavzular:</p> <p>Magistr mustaqil topshiriqlarni tayyorlash jarayonida quyidagi ko'rsatmalardan foydalanishi tavsuya etildi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - darslik, o'quv va uslubiy qo'llannmalar, ma'ruba matnlari va dars yo'rug'lardan kurs mavzularini o'rGANish; - turk adaiy tili tarixini o'rGANishda asos vazifasini o'tovchi manbalari; - turk tili fonetik tizimining takomili va uning tarixiy bosqichlari; - usmonli turkchasi va uning leksik-morfologik xususiyatlari; <p>Mustaqil topshiriqlarning mavzulari:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Turk adabiy tilining tarixiy bosqichlari. 2. Qadimgi turk tilining fonetik o'zgachaliklari. 3. Urxun yodgorliklari tilining leksik xususiyatlari 4. Eski turk tilining morfoloyik xususiyatlari. 5. Eski turk yodegorliklari tilida so'z birkimasi va gap qurilishi Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsisi etiladi. <p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shaklanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida magistr:</p>

<table border="1"> <tr> <td>Fan/modul kodи</td><td>O'quv yili</td><td>Semestr</td><td>ECTS - Kreditlar</td></tr> <tr> <td>OTT104</td><td>2021-2022</td><td>2</td><td>4</td></tr> <tr> <td>Fan/modul turi</td><td>Ta'lim tili</td><td>Haftadagi dars saatlari</td><td></td></tr> <tr> <td>Majburiy</td><td>O'zbek/rus</td><td>4</td><td></td></tr> </table>	Fan/modul kodи	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar	OTT104	2021-2022	2	4	Fan/modul turi	Ta'lim tili	Haftadagi dars saatlari		Majburiy	O'zbek/rus	4	
Fan/modul kodи	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar													
OTT104	2021-2022	2	4													
Fan/modul turi	Ta'lim tili	Haftadagi dars saatlari														
Majburiy	O'zbek/rus	4														
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Jami yuklama (soat)													
	O'rganiyatotgan til tarixi	60	60													
2.	I. Fanning mazmuni		120													

Fanni o'qitishdan maqsad – eski chog'lardan Kunimizgacha bo'igan turk tilining tarraqiyoti to'g'risida ma'lumot berish va talabalarini eski turkcha matnlarni to'g'ri o'qish, mazmuniini anglab etishga o'rgatishdir. Kurs hozirgi turk tili qanday lingistik jarayonlarni o'ganligi, turk tillarning boshta tillardan farqlanuvchi muhim qonuniyatari haqida bilim beradi.

Fanning vazifasi – “Turkiy yozuvlar tarixi”, “Usmonli turk tili”, “Turk tilishunosligi tarixi” fanlaridan olingan ma'lumotlarni to'ldiradi. SHU uchun ham ayrim ilmiy jumboqlarni echishda talabalarning o'sha fanlardan olgan bilimlariga tayaniш mumkin. Kezi kelganda, o'sha fanlarni o'rGANish chog'ida ularga “O'rganilayotgan til tarixi” kursidan olgan bilimlari asqotadi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'rza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mazvular kiradi:
1-mavzu.Turk tili tarixini o'rGANishda asos vazifasini o'tovchi manbalar.

Turk tili tarixini o'rGANishda asos vazifasini o'tovchi manbalar: qadimgi turkiy yozuvlar, yozma yodgorliklar, lug'at va grammatikalar. Hozirgi turk tillar va ularning shevalari tarixiy fonetikani o'ganishning asosli manbai sifatida.

2-mavzu.Hozirgi turk tili va ularning shevalari tarixiy fonetikani o'rGANishning asosli manbai sifatida.

Turk tili fonetik tizimining takomili va uning tarixiy bosqichlari Qadimgi turk tilining fonetik o'zgachaliklari. Urxun yodgorliklari tilining unilari tizimi.

3-mavzu.Turk tili fonetik tizimining takomili va uning tarixiy bosqichlari

Urxun yodgorliklari tili. Ko'pk turk alifbosи.Uyg'ur yozuvli matnlarda

maxsus harflar bilan ifoda etilgan fonemlar.

4-mavzu.Qadimgi turkiy tilining fonetik o'zgachalliklari.

Qadimgi turkiy tilining fonetik xususiyatlari. YOzma yodgorliklar tilida [b]~[m] hodisasi. Urxun bitiglari tilida so'z boshidagi [b] ning uyg'ur yozuvli matnlarda [m] ga o'zgarishi.

Qadimgi turkiy tilida [d] lashish hodisasining ustivorligi.

Qadimgi turkiy tilining xos xususiyatlari (masalan, hozirgi turkiy tillardagi [x] li so'z larning qadimgi turkiy tilida [q] bilan talaffuz etilganligi va b.).

5-mavzu.Turkiy singarmonizm (unililar uyg'unligi). Tanglay

Turkiy singarmonizm (unililar uyg'unligi). Katta va kichik singarmonizm qoidasi. Tanglay garmoniyasi, lab garmoniyasi.

6-mavzu.Qadimgi turkiy yozma-adabiy tilining dialektal xususiyatlari.

Qadimgi turkiy yozma-adabiy tilining dialektal xususiyatlari. YOzma yodgorliklar tilida , O'rxun bitiglari tilidagi fonetik hodisalar.

7-mavzu.Eski turkiy til va uning fonetik xususiyatlari.

Eski turkiy til va uning fonetik xususiyatlari. Eski turkiy yodgorliklar tilida unililar tizimi. YOpiq [e] tovushi masalasi. Birlanchi cho'ziq unililar.Undoshlar tizimi.

8-mavzu.Fonetik hodisalar. Unililar tizimidagi tovush hodisaları (reduksiya, epintenza va b.).

Fonetik hodisalar. Unililar tizimidagi tovush hodisaları (reduksiya, epintenza va b.).Undoshlar bilan bog'liq hodisalar. Urg'u masalasi. Bo'g'in tuzilishi.

9-mavzu.Usmonli turkchasi va uning fonetik xususiyatlari

Usmonli turkchasi va uning fonetik xususiyatlari Usmonli turkchasi va chig'atoy turkchasi o'ttasidagi fonetik farqlar to'g'risida. Usmonli turkchasi matnlarda imlo va talaffuz masalasi: a) turkiy so'z larning yozilishi va o'qilishi; b) arab tilidan o'zlashgan so'z larning yozilishi va o'qilishi; v) fors tilidan o'zlashgan so'z larning imlosi va talaffuzi.

10-mavzu.Turk tili lug'at boyligining rivojlanish bosqichlari

Milliy istiqlol harakati va til siyosati. Turk til qurumining faoliyatini va til tasfiyasi.

11-mavzu.Lotin-turk alifbosи va imlo usuli. Til va yozuvdagi

O'zgarishlarning ijobji va sabiy jihatları. Lotin-turk alifbosи va imlo usuli. Til va yozuvdagi o'zgarishlarning ijobji va sabiy jihatları.

12-mavzu.Turk tili lug'atining miliy (geneologik) tarkibi.

Turk tili lug'atining miliy (geneologik) tarkibi. Turkiy so'zlar va ularning belgilari. Unnumturkiy so'zlar. Umumo'g'uz so'zlar. Arab so'zlar va ularning belgilari. Fors so'zleri va ularning belgilari. Ovro'pa tillaridan o'zlashgan so'zlar va ularning belgilari.

13-mavzu.Lug'aviy birlik va uning bahslari.

Lug'aviy birlik va uning bahslari. Lug'aviy birlik tushunchasi va uning atamalari. So'zning shakliy, ma'noviy jihatları va uning atalishi. So'z larning lug'aviy munosabatlari.

14-mavzu.So'z ma'nosi.

So'zshunoslikning ma'no bahsi va uning mundaijasi. Turk so'zlarining ma'no taraqqiyoti. Ma'no kengayishi va torayishi. Ma'no ko'chishi va uning asoslari. Ma'nodoshlik va zid ma'nolilik.

15-mavzu.Turk tili grammaticasining tarixi.

Eski lug'at va grammaticakalarda grammatic kategoriyalarning ifodalanishi. Grammatik atamalarning shakllanishi va tarixiy takomili

III. Amaliy mashq'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashq'ulotlarcha quyidagi mavzular tavsija etiladi:

Amaliy mashq'ulotlarda talabalar turk adabiy tilning tarixining muhim nazariy jihatlariga e'tibor qaratadilar.

Amaliy darslarda ko'zda tutilgan mavzular:

1-mavzu. Grammatik atamalarning shakllanishi va tarixiy takomili

2-mavzu. Eski lug'at va grammaticakalarda grammatic kategoriyalarning ifodalanishi.

3-mavzu. Morfologiya oidi ilmiy asarlarda saf, ism, fe'l, zamir, harf kabi terminlarning qo'llanishi.

4-mavzu. Grammatikanı sintaksis bo'limiga oidi asarlarda qo'llangan nahv, mubtado, xabar, hol kabi terminlar.

5-mavzu. Grammatika nazariyasi haqidagi turilcha qarashlar; so'z formalari grammatic kategoriyalar shaklidida ist'e'mol etilganligi.

6-mavzu. Qadimgi yozma manbalar tilida so'zlarini turkumlarga ajratish prinsiplari.

7-mavzu. Mustaqil va yordamchi so'z turkumlari.

8-mavzu. XX asr boshlariiga kelib turkiy tilshunoslikda Europa grammatic nazariyasi ta'siri asosida yangi grammatic atamalarning paydo bo'lishi. To'nyuquq, Kul tigin, Bilga xogon bitiglariidan misollar olib, leksik tahlii qilish.

9-mavzu. Uyg'ur yozuvli "Maytri simit no'm bitig", "Oltun tusli yorug", "Syuan-szan kechinishi" asarlardan misollar olib, leksik tahlii qilish.

10-mavzu. Mahmud Koslig'ariyning "Devonu lug'atit turk" asaridagi